

COLLOQUIA RUSSICA

Series I, vol. 7

RUS' AND THE WORLD OF THE NOMADS (THE SECOND HALF OF THE 9TH – 16TH C.)

Publication from the 7th
International Scientific Conference,
Plzeň, 23th–26th November, 2016

Editor
Vitaliy Nagirnyy

Krakow 2017

Editorial board:

Dariusz Dąbrowski (Bydgoszcz), Đura Hardi (Novi Sad),
Aleksy Martyniuk (Minsk), Adam Mesiarkin (Bratislava),
Vitaliy Nagirnyy (Krakow) – editor, Kinga Trzcińska (Krakow)
Pavel Vařeka (Plzeň), Myroslav Voloshchuk (Ivano-Frankivsk),
Barbara Źurek (Krakow) – editorial assistant

Advisers:

Aneta Gołębiowska-Tobiasz (Plzeň)
Borys Cheras (Kyiv)

Revision, translation and stenographic recording:

Magdalena Frączek, Marcin Klemenski, Andrea Königsmarková,
Halina Poslavska, Taťána Součková, Andriy Stasiuk

Desktop publishing:

Barbara Źurek

Cover design:

Barbara Źurek

On cover:

front page:

Miniature of *the Radziwiłł (Königsberg) Chronicle*

last page:

„Military confrontation of Rus' and the Polovtsian Steppe
(the second half of the 11th – beginning of the 12th century)”, by Stsiapan Tsemuschau

Editorial board might not share contributors views and their opinions

are not to be identified with Editorial board's outlook.

Copying and reprinting without written permission
from the Editorial board is forbidden

© Copyright by the Jagiellonian University
Krakow 2017

ISSN 2353–219X

Editorial board:

Zakład Historii Europy Wschodniej
Instytut Historii Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 13, p. 303, 31–007 Krakow

COLLOQUIA RUSSICA

Řada I, svazek 7

RUS A SVĚT KOČOVNÍKŮ (DRUHÁ POLOVINA IX. – XVI. ST.)

Materiály ze VII. Mezinárodní
vědecké konference,
Plzeň, 23.–26. listopadu 2016 r.

**Vědecký redaktor
Vitaliy Nagirnyy**

Krakov 2017

COLLOQUIA RUSSICA

Серия I, том 7

РУСЬ И МИР КОЧЕВНИКОВ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА IX – XVI ВВ.)

Материалы VII Международной
научной конференции,
Пльзень, 23–26 ноября 2016 г.

**Научный редактор
Виталий Нагирный**

Краков 2017

Contents

Preface	13
Předmluva	16
Предисловие	19
The list of the participants of the conference	23
The welcoming speech by the Head of the Department of Germanic and Slavic Studies, Mgr. Andrea Königsmarková, PhD. and the Dean of the Faculty of Philosophy and Arts University of West Bohemia, Doc. PhDr. Pavel Vařeka, PhD	27

CHAPTER I: STUDIES

Алексей Комар, <i>Между Русью и Хазарией: Днепровское Левобережье IX века в свете современной археологии</i>	31
Kathryn A. Haley-Halinski, <i>Paths of Belonging: Nomadic Identity and Ritual Place in the Rus' Funeral of Ibn Fadlan</i>	45
Дарья Глебова, <i>Загадка как нарративный прием в Повести временных лет: хазарская дань и византийский визит княгини Ольги</i>	55
Martin Bürger, <i>K otázce vzniku státu východních Slovanů a Volžských Bulharů</i> 63	
Наталья Хамайко, <i>Кочевнические элементы в материальной культуре Руси X века (на примере погребений Шестовицкого могильника)</i>	71
Алевтина Плешивенко, <i>Русь и печенеги в свете археологических памятников Нижнего Поднепровья</i>	87
Алексей Мартынюк, <i>Народ ан-н.бариййа у ал-Идриси: прямое прочтение источника</i>	115
Степан Темушев, <i>География и динамика половецких набегов на Русь (вторая половина XI – начало XIII века)</i>	125

Каролина Гуревич, <i>Половецкие патронимы в древнейших русских летописях: генеалогия половецкого рода, взаимодействующего с Русью, и „долголетие” половецких князей</i>	141
Nataliia Rudyka, <i>Rus' influence on Cumans' jewellery (on example of earrings)</i> .	153
Радослав Ливох, <i>Позднекочевнический могильник в Росаве. Новая интерпретация. Каталог артефактов (выбор)</i>	163
Анета Голембовская-Тобиаш, <i>Позднекочевнический могильник в Росаве. Новая интерпретация. Сравнительный анализ</i>	179
Александр Парахин, <i>Русско-половецкие отношения начала XIII века в представлении восточного автора (половцы и русские в рассказе Ибн-ал-Биби)</i>	203
Marek Druga, <i>Kitáni na hraniciach kultúr: k otázke ich postavenia a vnímania počas mongolského vpádu v Uhorsku a na Rusi</i>	211
Моника Каминьская, <i>Массовые захоронения времён монгольского нашествия в Центрально-Восточной Европе</i>	221
Андрей Стасюк, <i>Монгольское нашествие на Русь 1240–1241 гг. и францисканские мученики на страницах Annales Minorum Люка Ваддингга</i> ...	233
Дюра Гарди, <i>Матримониальная политика венгерского короля Белы IV как ответ на монгольскую опасность</i>	239
Pavel Smrž, <i>Mongolové a rusko-livonské obchodní vztahy ve 13. století</i>	249
Роман Хаутала, <i>Русские летописи о религиозной политике хана Узбека (1313–1341) и его отношениях с княжествами Северо-Восточной Руси</i>	259
Sven Jaros, <i>Between the East and West. Crown Ruthenia between the Golden Horde and the rising power of the Polish Kingdom</i>	281
Андрей Федорук, <i>Начало „великой пороховой революции” в землях Руси и Золотой Орды</i>	291
Мария Лавренченко, <i>Побратимство в средневековой Руси: влияние традиций и их восприятие</i>	313
Анатолий Кузь, <i>Русские и татарские рабы в Крыму: из истории генуэзской работорговли XIV–XV веков</i>	325
Оксана Господаренко, <i>Илличе – генуэзский замок в низовьях Днепра: к проблеме италянско-ордынской торговли в XIV–XV веках</i>	339
Светлана Валиулина, <i>Русские в татарском городе XV века и ноги у его стен: проблема межкультурного взаимодействия по материалам раскопок города Торцеюк</i>	351
Владислав Гулевич, <i>Несколько наблюдений относительно проблемы „пожалования” русских земель Казимиру IV в ярлыках крымских ханов Хаджи Гирея 1461 г. и Менгли Гирея 1472 г.</i>	369

Константин Святнюк, <i>Литовско-польские упоминки Крымскому ханству в 1500–1540 гг.: к проблеме изучения механизма выплат</i>	379
Родион Попель, <i>Киевская земля Великого княжества Литовского и татарские ханства: формы взаимодействий от XIV века до второй половины XVI века</i>	385
Борис Черкас, <i>Крымско-османская осада Черкасс в марте 1532 года</i>	397
Lukáš Rybár, <i>Astrachán a jej úloha v rusko-ázijskom obchode do roku 1556</i>	405
Рустам Бегеулов, <i>Северокавказские тюрки во взаимоотношениях с Московским государством в XVI веке</i>	413
Norbert Mika, <i>Tatarská otázka v politických misích císařských kurýrů a posílů k moskevskému dvoru v letech 1587–1589</i>	423
Tatána Součková, <i>Vliv mýtu o tatarském původu na dobový obraz Borise Godunova</i>	439

CHAPTER II: DEBATES

Debata I. <i>Enemy, mercenary, ally?: Rus' and the Polovtsians in the light of the chronicles and archeology</i>	451
Debata II. <i>The image of the Mongols and Tatars in the Rus' chronicles of the 13th–15th centuries</i>	461

CHAPTER III: LITERATURE REVIEW

Jarosław Dudek, <i>Chazarowie. Polityka, kultura religia. VII–XI w.</i> , Warszawa: PWN, 2016, 504 s. – Michał Beczek	473
Aleksander Paroń, <i>Pieczynowie. Koczownicy w krajobrazie politycznym i kulturowym średniowiecznej Europy</i> , Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 2015, 520 s. [Олександр Паронь, <i>Печеніги. Кочівники на політичному і культурному фоні середньовічної Європи</i> , Wrocław: Інститут археології і етнології Польської Академії Наук, 2015, 520 с.] – Віталій Нагірний	474
Федор Успенский, Анна Литвина, <i>Русские имена половцев. Междинастические контакты сквозь призму антропонимики</i> , отв. ред. Ю. В. Каргалицкий, Москва: Полимеда, 2013, 280 с. [Федір Успенський, Анна Літвіна, <i>Руські імена половців. Міждинастичні контакти через призму антропоніміки</i> , відп. ред. Ю. В. Каргицький, Москва: Полеміада, 2013, 280 с.] – Віталій Нагірний	475

- Степан Темушев, *Налого и дань в Древней Руси*, Минск: Белорусский государственный университет, 2015, 278 с., [Stiepan Temuszew, *Podatki i dani-na w średniowiecznej Rusi*, Mińsk: Białoruski Państwowy Uniwersytet, 2015, 278 s.] – Arkadiusz Siwko 476
- Богдан Томенчук, *Галич і Мала Галицька земля XII–XIII ст.: Історична топографія городищ*, Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2016, 596 с. [Bogdan Tomenczuk, *Halicz i Mała ziemia halicka XII–XIII w. Topografia historyczna grodzisk*, Iwano-Frankiwnsk: Symfonia forte, 2016, 596 s.] – Vitaliy Nagirnyy 478
- Dariusz Dąbrowski, *Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w.*, Kraków: Avalon, 2016, 412 s. [Даріуш Домбровський, *Король Русі Данило Романович. Про руську князівську родину, суспільство та культуру в XIII ст.*, Краків: Авалон, 2016, 412 с.] – Мирослав Волощук 479
- Роман Хаутала, *От „Давида, царя Индий” до „ненавистного плембса Сатаны”. Антология ранних латинских сведений о татаро-монголах*, Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2015, 496 с. (Серия: Язма Мирас. Письменное Наследие. Textual Heritage, вып. 2) [Roman Hautala, *Od „Dawida, cesarza Indii” do „nienawisnego plebsu szatana”. Antologia wczesnych łacińskich wiadomości o Tataro-Mongolach*, Kazań: Instytut Historii im. Sz. Mardżani AN RT, 2015, 496 s. (Seria: Jazma Miras. Piśmiennicze dziedzictwo. Textual Heritage, t. 2)] – Norbert Mika 482
- Александар Узелац, *Под сенком пса: Татари и јужнословенске земље у другој половини XIII века*, Београд: Утопија, 2015, 324 с. [Aleksandar Uzelac, *W cieniu psa. Tatarzy i ziemie południowostowiańskie w drugiej połowie XIII wieku*, Belgrad: Utopia, 2015, 324 s.] – Norbert Mika 485
- Владимир Рудаков, *Монголо-татары глазами древнерусских книжников середины XIII–XV вв.*, Москва: Квадрига, 2014, 272 с. [Władimir Rudakow, *Mongolo-Tatarzy oczami staroruskich pisarzy połowy XIII–XV wieku*, Moskwa: Kwadryga, 2014, 272 s.] – Marcin Klemenski 490
- Борис Черкас, *Західні володіння Улусу Джучи: політична історія, територіально-адміністративний устрій, економіка, міста (XIII–XV ст.)*, Київ: Інститут історії України НАН України, 2014, 386 с. [Борис Черкас, *Западные владения Улуса Джучи: политическая история, территориально-административное устройство, экономика, города (XIII–XV ст.)*, Киев: Інститут історії України НАН України, 2014, 386 с.] – Мирослав Волощук 491
- Русь „після Русі”. Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до війська запорозького*, авт. кол. В. М. Горобець, М. М. Волощук, А. Г. Плахонін, Б. В. Черкас, К. Б. Галушко, Харків 2016, 352 с. – Юрій Довган 493

<i>Bitwa pod Orszą</i> , red. M. Nagielski, Warszawa: Neriton, 2016, 242 s. – Kamil Kaczor	495
Анвар Аксанов, <i>Казанское ханство и Московская Русь: межгосударственные отношения в контексте герменевтического исследования</i> , Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2016, 288 с. – Рустам Бегеулов	496
Юрый Бохан, Сцяпан Цемушаў, <i>Гісторыя Беларусі са старажытных часоў да канца XV ст.</i> , Мінск: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2016, 168 с. [Jurij Bochan, Stiepan Temuszew, <i>Historia Białorusi od czasów najdawniejszych do końca XV w.</i> , Mińsk: Centrum Wydawnicze BPU, 2016, 168 s.] – Arkadiusz Siwko . . .	498
Lukáš Rybár, <i>Širván a jeho postavenie v európskom obchode (16.–17. storočie)</i> , Bratislava: Katedra všeobecných dejín, 2014, 132 s. (Seria: <i>Acta historica Posoniensia</i> , vol. 26) [Лукаш Рибар, <i>Ширван и его статус в европейской торговле (XVI–XVII века)</i> , Братислава: Кафедра всемирной истории, 2014, 132 с. (Серия: <i>Acta historica Posoniensia</i> , т. 26)] – Адам Месяркин	499
<i>Studia Historica Europae Orientalis: Исследования по истории Восточной Европы</i> , вып. 9, ред. А. В. Мартынюк и Г. Я. Голенченко, Минск: Издательство РИВШ, 2016, 252 с. [<i>Studia Historica Europae Orientalis: Studia nad dziejami Europy Wschodniej</i> , red. A. W. Martyniuk i G. Ja. Golenchenko, Mińsk: Wydawnictwo RIWSH, 2016, 252 s.] – Marcin Klemenski	502
<i>Галич: Збірник наукових праць</i> , вип. 1, ред. М. Волощук, Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2016, 208 с. [<i>Halič: Zborník odborných prác</i> , т. 1, red. M. Vološčuk, Ivano-Frankivsk: Lileya-NV, 2016, 208 s.] – Viktor Adamovič	504
<i>Societas Historicorum</i> , nr 64: <i>Wydanie specjalne Colloquia Russica</i> , Kraków 2015, 46 s.; <i>Societas Historicorum</i> , nr 69: <i>Wydanie specjalne Colloquia Russica</i> , Kraków 2016, 56 s. – Магдалена Фрончек	506
Information about authores	509

Владимир Рудаков, *Монголо-татары глазами древнерусских книжников середины XIII – XV в.*, Москва: Квадрига, 2014, 272 с. [Władimir Rudakow, *Mongoło-Tatarzy oczami staroruskich pisarzy połowy XIII – XV wieku*, Moskwa: Kwadryga, 2014, 272 s.]

Wydana w 2014 r. książka rosyjskiego badawcza Władimira Rudakowa (ur. 1972), jest wznowieniem publikacji z 2009 r., wydanej w tym samym wydawnictwie „Kwadryga”. W. Rudakow jest badaczem średniowiecznych dziejów Rusi, jego zainteresowania badawcze ogniskują wokół latopisów staroruskich i ich wizji świata.

Władimir Rudakow w swej pracy zajął się aspektem postrzegania Mongoło-Tatarów przez ówczesnych twórców staroruskiej literatury. Poprzez analizę zabytków literackich wydobyl i określił najważniejsze punkty postrzegania najeźdźców. Przeanalizował ewolucję poglądów na to zjawisko, jak również pokazał najbardziej typowe sposoby opisywania Mongoło-Tatarów. Oprócz najazdu koczowników na Ruś w połowie XIII wieku, skupił się również na tym, jak postrzegano okres zależności książąt ruskich od chanów Złotej Ordy. Osobne miejsce autor poświęcił późniejszemu okresowi wyzwania się Rusi spod panowania tatarskiego. W swej analizie zwrócił uwagę także na to, jakie cytaty z Pisma Świętego i Ojców Kościoła, jak również ze źródeł historiograficznych, były wykorzystywane przez latopisarzy do opisów omawianych zdarzeń, i jak wówczas były one rozumiane. Dzięki temu, W. Rudakow pokazał wizję ówczesnego świadka tych zdarzeń.

Książka składa się ze wstępu, dwóch głównych części, podzielonych na kilka podrozdziałów, zakończenia oraz dodatków. Dodatkami są cztery wcześniej opublikowane artykuły W. Rudakowa, krążące właśnie wokół problemów wizji Mongoło-Tatarów w ówczesnym latopisarstwie ruskim. Dodatkowo w pracy zamieszczono indeks nazwisk oraz bibliografię. Monografia wydana została w oprawie twardej i liczy 272 stron. Jest to ciekawa publikacja, pozwalająca nam prześledzić rosyjską metodologię badań źródłowych, jak również zapoznać się z wynikami najnowszych badań.

Marcin Klemenski

Борис Черкас, *Західні володіння Улусу Джучи: політична історія, територіально-адміністративний устрій, економіка, міста (XIII–XV ст.)*, Київ: Інститут історії України НАН України, 2014, 386 с. [Борис Черкас, *Западные владения Улуса Джучи: политическая история, территориально-административное устройство, экономика, города (XIII–XV ст.)*, Киев: Институт истории Украины НАН Украины, 2014, 386 с.]

Новейшая монография молодого киевского историка Бориса Черкаса посвящена истории западной части Улуса Джучи XIII–XIV веков. Работа включает вступительную часть (с. 4–7), очерк историографии проблемы (с. 8–35), критику источников (с. 35–44), а также два основных раздела – *История существования* (с. 45–236) с шестью параграфами (1.1. *Монгольские тумыны в Европе 1222–1242 гг.*; 1.2. *Завоевания в Европе Джучидами 1245–1265 гг.*; 1.3. *Ногаевая война*, 1.4. *Золотой период*, 1.5. „*Великая Замятня*”, 1.6. *Токтамыш*) и *Держава* (с. 237–326) с четырьмя параграфами (2.1. *Территория* (с. 237–275); 2.2. *Власть* (с. 275–292); 2.3. *Экономика* (с. 292–312); 2.4. *Города Золотой Орды* (с. 312–326)). Венчают книгу Б. Черкаса выводы (с. 327–332), список источников и литературы в количестве 426 позиций (с. 333–362), а также именной указатель (с. 363–386).

Основная часть работы украинского автора раскрывает становление владений династии Чингизидов на востоке Европы, начиная с разведывательной кампании 1222 г., завершившейся разгромом объединенного русско-половецкого войска в битве на р. Калке в 1223 г., опустошением приграничных владений Рюриковичей и попыткой покорения Волжской Булгарии. Дальнейший масштабный за количеством участников поход формально во главе с внуком Чингисхана Бату, а фактически – с Субедеем-багатуром, по мнению Б. Черкаса, завершился включением в состав монгольских владений земель до р. Дон на западе (с. 45–89). Основная же часть земель Рюриковичей оставалась под контролем монголов, но не в составе их государства.

Монгольское влияние на политические процессы в странах Восточной Европы (Венгрия, Польша, Болгария, Сербия, Литва и др.), и в частности на Руси, поддерживалось периодическими военными кампаниями на запад. Наиболее активным в военном отношении во второй половине XIII века, по мнению Б. Черкаса, был темник Ногай (с. 113–156). Именно он при поддержке „мирников” Романовичей организовал несколько масштабных походов, усложнивших взаимоотношения Королевства Руси с западными соседями.

Проблемы внутреннего развития Улуса Джучи в XIV столетии и конфликтные ситуации между представителями рода Чингисхана спровоцировали серию придворных мятежей, повлекших за собой чехарду на ханском троне, известную